

KALABALIĞIN İÇİNDE YA DA İÇİMİZDEKİ KALABALIK

Mustafa Alagöz

Hayatımızın içinde hiç kimsenin karışmadığı bir süreç var; polisin, hukukun, yönetmeliklerin, kısaca organize bir otoritenin ve bu anlamda dışsal hiçbir gücün elini dokunduramadığı... Aslında gerçek hayatımız bu alanda yaşanır ve duyumsanır. Burası insanın kendi kendisiyle ilişki alanıdır. Genel olarak her bireyin ilişkilerini üç yoldan yaşadığını söyleriz; Doğayla, başkalarıyla ve kendi kendisiyle...

Kadim dünyaya ait şöyle bir söz var: *“Her fiil içimizde bir eser bırakır.”* Bu noktadan baktığımızda yukarıda saydığımız üç ilişki yolunun aslında bir alanda toplandığını görürüz; kendi kendimizle ilişkiye. Doğayla ilişkilerimiz bilim ve tekniğin olanakları ile nesnel gereksinimlerimiz için yaşanır. Toplumla –başkalarıyla– ilişki doğa güçleri karşısında yetersizliğimiz ve kendi başımıza var olamadığımız için yaşanır; gelenek, töre, hukuk ve en üst düzeyde devlet dediğimiz bir kurumsal otorite tarafından düzenlenip yönlendirilir. Birey bu alanlarda içine doğduğu ve kendisine dayatılan şartlara katlanmak zorundadır.

Tüm bunlara karşın bireyin kendi özgül tutkuları, hayalleri, vicdani yapısı, ahlâki donanımı vardır. Bu alan onun gerçek varlığıdır: Olayları algılayış biçimlerini, günlük tepkilerini oluşturdukları; hiç bir görev ve zorunluluğa bağlı olmaksızın içini kendilerinin doldurdukları, anlamlar yükledikleri bir “öznel sistem” içinde yaşarlar.

Bu alana kimse dokunamaz. Doğa ve toplumla ilişkide görev ve zorunluluklar vardır. Zorunluluğun olduğu yerde ise kendi dışımızdan belirlenmiş kurallar ve sınırlar bulunur. Bu alanlarda olan yaşam deneyimlerimiz kendimize rağmen iç dünyamızda şekillendirici etkiler yapar. İşte bu etki bireyin kendine özgü “öznel sistem”inden süzülerek içeri girer; öfkeli, sabırsız, aksi, yalancı, herkese karşı güvensiz ve kapalı da olabilir, tam tersi de. Her insan sonsuz etki-tepki ağı içinde kendi varlığını sürdürüp yapılandırır, ama bunun ürünlerini de kendisi değerlendirir. İç dünyasının huzur, mutluluk; ya da öfke, korku, gerginlik gibi insani hallerle dolması, sözünü ettiğimiz “öznel sistem”in mekanizmasına bağlı olarak şekillenir.

İnsana dair çokça tanım yapılır. Tanım bir çerçeve çizmektir, anlamak için. Bu ölçü nesnelere içinde geçerlidir. Ancak bizim için bu çerçevenin içi sonsuzdur ve sadece bizim tarafımızdan doldurulup bezenir. İnsan dışındaki hiçbir şey böyle değildir; çünkü onlar kendi verili-doğal yapıları ve yasalılıkları ile sınırlıdır. İnsan kendini sonsuzca yaratma yetisine sahip olduğu için bizzat kendisine ait tanımların çerçevesini kendisi genişletir, içini bizzat kendisi doldurur. Bunun içindir ki bir canlıyı onun türünü tanımakla belirlemiş oluruz; örneğin karga türünü bildiğimizde, tekil her kargayı bilmiş oluruz. Ama insan öyle değil, çünkü her insan kendi başına bir türdür.

Sonsuz bir varlık türü olduğumuz gerçeğini kendi üzerimizden, ruhsal dünyamızdaki bir günlük değişimlerden bile görebiliriz. Şu veya bu biçimde arayış halindeyiz. Bu arayışın oluşturucu enerjisinin nereye bağlı olduğu elbette önemli, ama bu arayış hep vardır.

Peki, neyi arıyoruz?

Öfkeler, kıskançlıklar, meraklar, her alanda ha bire değişiklik özlemleri ve daha niceleri... Buna çok genel olmak koşuluyla “mutluluk ve huzur” arıyoruz diyebiliriz. Ve bir yanıt, bir söylem ne kadar genel olursa o ölçüde doğru olur, ama bir o kadar da etkisiz olur; çünkü somut bir şey ortaya koymuş olmaz.

Arayışın olup olmaması elimizde değildir; o vardır, verilidir, varoluşsaldır, yani iradi değildir. Fakat arayışın yönü ve yöntemi iradidir, bize bağlıdır. Bu bize şunu söyler: *“Ey insan; kendini var etmek zorundasın, ama yolunu kendin seçeceksin, kendi meskenini inşa edip içinde iskân edeceksin.”*

Genel amacı bir daha dile getirirsek, şu özlemin hepimizin içinde olduğunu fark ederiz: Mutlu olmak istiyoruz; doyumlu, anlamlı, huzurlu bir yaşam istiyoruz. Ancak bunlar duyumsamalardır, yani bir yaşam deneyimi olarak duygular, ruhsal haller... Burada yaşamın bir gerçeği kendini bize gösterir; hiçbir duygu hedeflenerek elde edilemez, projelendirmeyle yaratılamaz. Çünkü bunlar birer yan üründür, başka bir deyişle yapıp etmelerimiz sonucu, “özel sistem”imizin işlevine bağlı olarak başımıza gelirler.

İnsan ne yaparsa yapsın kendini üretir (ya da yıkar), ne söylerse söylesin kendini anlatır, ne ararsa arasın sadece kendini bulur. Gerçeği ararız, çünkü tüm ruhsal hallerimiz gerçeğe aramızdaki ilişki düzeyi ve biçimi tarafından belirlenir. Gerçek; insanı özgürleştirir, gerçek; insanı masumlaştırır, gerçek; insanı mutlu kılar.

Peki, gerçek nedir?

Bunun bilim açısından, felsefe açısından, din ve sanat açısından yanıtları veriliyor, verilmeye devam ediyor. Cevap kaynaklarını ne kadar çoğaltırsak çoğaltalım, hepsinin özü bilinçtir. Buda’ya sormuşlar: *“Gerçek nedir?”* Yanıtı şu olmuş: *“Kullanılabilir olan.”* Elbette gerçek kendindedir, oradadır, nasılsa öyledir; ama bilinç açısından ele geçirilmediği sürece bir anlamı yoktur. Gerçeğin bilince açık hale gelmesine “Hakikat” demek yanlış olmaz. O halde soruyu şöyle karşılamak gerekir: Gerçek SENSİN – KENDİNSİN.

Gerçek bizim için ele geçirilmiş olandır. Ve biz “ele geçirdiklerimiz” ölçüsünde kendimize tanık oluruz. Bu anlamda hakikat insandadır, başka bir ifadeyle Hakikat, insan üzerinden kendini ortaya koyar.

Kendimize olan tanıklığımız kişisel varlığımızın sınırını, toplumdaki ve evrendeki yerimizi bize gösterir. Bulduğumuz her sınır bize bu sınırın ötesinin de olduğunu hatırlatır. Böylece hep daha öteye gitmeye meylederiz, bulduğumuz sınırın ötesine gitmeye çekiliriz ve itiliriz. Bu sınır kaygan zemindir; hem her türlü hırsın, öfkenin ve bencilliğin türediği hem de kendimizi aslımıza uygun olarak yapılandırdığımız alandır.

İnsan çoğalmak ister. Kendi çokluğumuz kişiliğimizin kapsamını belirler. Ne kadar tanınırsak, ne kadar hükümler olursak o ölçüde güvende olduğumuz, kapsamlı olduğumuz kanısına varırız.

Bu durum pek çok ruhsal sıkıntının yaşandığı zanlar dünyasıdır da aynı zamanda. Her deneyim, her sahiplenme, her olanak ve yeti bizde bir ego oluşturur; yapay benlik. Bu yapay benliğin kendine özgü bir enerjisi, talepleri, tepkileri vardır. Yapay olduğu ölçüde endişe ve gerginlik kaynağı haline gelir. Yapay benlik –ego– derken insanın kendisine başka, ötekilerine başka ölçü uygulamasını kastediyorum, yani çifte standart. Bu çifte standardın aşılması ile ortaya çıkan, bizim asli benliğimizdir. Zorluk burada, çünkü günlük yaşamın her adımında bu çifte standardı oluşturmaya ve kullanmaya zorlanırsınız, bu durum yaşamın doğasında var. Fakat aynı doğa ve aynı enerji bizi kendi aslımıza da götürecektir olan biricik olanaktır. Arada irademiz var; içe dönüşle, kendimize dayatılana karşı sürekli bir sorgulama halinde bulunmakla yapaylık aşılabılır.

Bu yol biraz zahmetlidir; emek ister. Bu emeği sarf etme zahmetine katlanmadığımız ölçüde yapaylık kendiliğinden benliğimize egemen olur. Bu noktada korkular, kurnazlıklar, öfkeler ve sıkıntılar güçlenmeye başlar ve “...mış gibi yaşamak, ... mış gibi gözükmek, ...mış gibi olmak” yaşamın eksenine oturur.

Yapay etiketlerle kendimizi donattıkça kendimizden kaçış da hızlanır, kendimizle yüzleşmekten korkarız. Korkuyu yenmek için kendimize daha çok dayanak aramaya başlarız. Nasıl? Günübürlük etkinlikleri nicelik olarak çoğaltarak, meşguliyetleri arttırarak... Daha çok insan tarafından kabul görmek, tanınmak kişiliğe bir güvenlik duygusu verir, ego kendini iyi hisseder. Şöhret olmaya düşkünlük buradan kaynaklanır. Elbette şöhret olmak kolay değil; çünkü rakip çok, herkes ünlü olmak istiyor. Geriye daha ucuz bir yol kalıyor, o da meşguliyeti arttırmak.

Günümüz dünyasının büyük sıkıntılarından birisi bu; bizi kendimizden uzak tutacak meşguliyet alanları bulmak. İnsan dışarıda meşgul olacak oyuncaklar bulmakta zorlandıkça tekrar kendine dönüyor, ama bedenine, yani varlığının hayvani yanına. Şimdilerde çok moda; hangi yiyeceğin neye yaradığını, neler içerdiğini bilmeyen yok gibi. Ama asli olan kendini hep duyumsatıyor; mutluluğunu, anlamlı yaşamayı, kendinle barışık ve huzurlu olmayı nasıl sağlayacaksınız? Bunun da aldatmacalı yolu bulundu gibi, (... mış gibi) insanlar “yoga”ya gidiyorlar, “meditasyon” yapıyorlar. Ruhsal büyümenin, kendi iç dünyasının çer-çöpünden kurtulmanın bir arayışı olan bu manevi deneyim yolları da bir meşgaleye döndü. Vücut güzelleştirme salonuna gider gibi, hafta sonu pikniğe ya da ortak kotarılan bir eğlenceye gider gibi...

Sevgili İsmail Emre'nin bir sözü bu noktayı ne güzel dile getiriyor: *“Mevlana aşka düştü döndü, şimdikiler dönüp dönüp âşık olacaklarını sanıyorlar, aslında döndükçe başları dönüyor.”*

Olsun, baş dönmesi de fena değil, hiç olmazsa geçici sarhoşluk yaratır, yani bize bizi unutturur. Kendimizi unutma kaygısı yalnızlık korkusuyla aynı şey. Yalnızlıktan korktuğumuz için kendimizi unutmak isteriz. İnsan ne yaparsa yapsın yalnızdır, ama bunun kendine göre bir güzelliği var. Özgür olmak, kendi kendinin bekçisi değil dostu olmak, kendi kendinden beslenmek ve kendinden ışımak...

İnsan kendine katlanamıyor, kendiyle yüz yüze gelmeye korkuyor, onun için kendinden kaçıyor. Kendiyle yüz yüze geldiğinde kendisinin bile katlanamayacağı pek çok sevimsizlikle karşılaşmak istemiyor. Ama bundan kaçış mümkün değil, belki bu yüzleşme ertelenebilir ama tümünden ortadan kaldırılamaz. Kendinden kaçan, bir yerlere sığınmak, ait olmak ister. İdeolojiler, inançlar, partiler, kulüpler vb. birer sığınaktır. Sığındığımız yeri koruruz, ona laf gelsin istemeyiz, çünkü orası bizim varlığımızı teslim ettiğimiz kalemizdir.

İnsan olmamızın bir gereği olarak sevilme, kabul görmek isteriz; yargılanmadan, dışlanmadan olduğumuz gibi kabul edilmek. Ama insan kendi kendini kabul edemiyorsa ne olacak? Bu baskı içinde ne kadar güçlüyse o oranda dışarıda sığınacak yerler arar. Kalabalıklar, ortak etkinlikler... Bunu görmek mümkün; mitingler, toplu geziler, ortak etkinlikler insanlara iyi gelir. Bunun önemini fark eden psikoloji bilimi de onu kullanıyor; toplu terapiler... Böylesi ortamlar neden insanlara iyi gelir? Nedeni açık: Kendilerini unuturlar, oldukları gibi kabul edilirler, orada kendileri yok, sadece kalabalığın gücü var.

Kendini kabul edemeyen insan kendini lanetler. Bunu doğrudan kendine yapmaz, lanetini dışa yansıtır: Birisini mutlaka bulur. Sağa sola ne kadar çok lanet yağdırırsa o kadar rahatlayacağını zanneder. Ama her ruhsal hal gibi öfke, lanetleme duygusu da sürekli beslenmek ister. Bilgeler ne güzel söylemiş; “her şey kendi cinsinden şeyle beslenir”. Öfke öfkeyi, lanet laneti çağırır. Onlar kendi gıdalarını kendi doğalarına uygun olan besinlerden alırlar.

Nasreddin Hoca bir sabah erkenden kalkmış, küfür ede ede gidiyormuş. Bunu duyan bir komşusu bakmış alacakaranlıkta kimseler yok, merak edip sormuş: “*Hoca hayırdır ortalıkta kimseler yok, kime küfrediyorsan sabah sabah,*” demiş. Hoca da: “*Şimdilik kimse yok, ama sonunda mutlaka bu küfürlerime bir muhatap bulunur,*” demiş.

Yaşam bir oyundur, ama bu oyun ciddi bir iştir. Bir şeyi doğrudan kendisi için değil, bir başka şeye erişmenin aracı olarak yaptıkça insan parçalanır. Kurnazlık, yapaylık, yüzeysellik, “... mış gibi” yaşamak yaygınlaştıkça bu nevrotik haller de o ölçüde artar.

Ama yine de her şey iyiye gidiyor, gitmek zorunda; varoluşun doğası böyle. Çünkü düşünce var; vicdan var, hak var, sevgi var. Bunlar zaman zaman üzerleri örtülse de, birer malzeme olarak kullanılsa da özlerindeki güç kaybolmaz. Bu hakikatler insanın öz benliğinde yaşıyor. Mevlana “ne olursan ol gel derken” işte bu özü bildiği, yaşadığı, yaşattığı için, deneyimine dayanarak emin olduğu için söyleyebildi. Ve böylesi insanların bir güzelliği de şu; fikirlerinde hiçbir iddia taşımazlar, şunu söylerler: “*Beni yüceltme, beni taklit etme, söylediklerimi tekrarlayıp durma, en iyisi yaşa gör, deneyimle...*”

Sen tanrısalın...

